

לְזֵכֶר יְהוּדָה לֵיב קֶאֱנֶטוֹר

(למלאת שלשים שנה לצאת „היום“.)

מאת

א . ר . מ ל א כ י .

כזו שקדמה לה, בסופה ובסערה באה, אף היא שנתה את פני הדור שנוי כביר. תקופה של עקירה ונטיעה, של הריסה ובנין, של התנגנות ותחיה, של יאוש ותקוה, של כפירה ואמונה, של ספקות וודאיות, של מלחמה ונצחון. אבל מה רב ההבדל בין שתי התקופות הללו! מה רב ההבדל בין העתונות העברית — האספקלריה של חיינו הלאומיים — שכימים ההם ובין זו שבימינו אנו. הרבה עמל ויגיעת־רוח הוקדש לעתונות העברית מאז ועד עתה לטהר את רוחה ולשפר את טעמה — עמל דור שלם של סופרים מתוקנים, יפירות ואניני־דעת.

הרבה היה ללחום בישן וברקוב, עד שאפשר היה להביא את עתונותנו לידי מדרגה הגונה זו, שבה היא עומדת עכשיו. — לידי מדרגת ע ת ו נ ו ת מ ן ה י ש ו ב .

וחלק גדול וחשוב בעבודת־הקודש הזאת, החלק הראשון — ליהודה לייב קאנטור הוא. עם הופעתו של „היום“, העתון העברי היומי הראשון, שהחל להוציא לפני שלשים שנה, התחילה העתונות העברית לפשוט את צורתה הנלעגה הישנה ולבשה צורה חדשה, צורה אנושית, וקץ הושם לרוח הבטלנות וחוסר־הטעם, שמלאה אותה במשך דור אחד.

„היום“ אמנם לא האריך ימים רבים; רק כשמי

„שלשים שנה מבדילות בינינו ובין הדור ההוא. שלשים שנה בחיי עם מה הן? — יש אשר כצל תעבורנה ומאומה לא השאירו אחריהן. מה שהיה לפניהן הוא שיהיה לאחריהן. ויש אשר בשטף ובמרוצה יעברו החיים לפנינו, בסופה ובסערה דרכם, ומדי עברם ישנו את פני הדור שנוי גדול מאד, יהפכו את הסדרים, ישימו עליונים למטה ותחתונים למעלה, יעקרו משרש העמודים התיכונים, אשר מנהגי הדור ומשפטיו נשענים עליהם; ואם אחרי הסופה נסור לראות מה השאירה אחריה, או — אין קץ להרס, אין קץ לשנויים, אין קץ לבקעים ופרצים בכל חומת העבר; עולם חדש נברא, אויר חדש מקיפו ואור חדש יאיר אותו. שנויים כאלה היו שלשים שנה האחרונות.“

„פתאום עברה הרנה במחנה העברים, כי בן נתן להם. ילד יולד להם, אשר לפניו לא היה כמוהו, ומכתב עתי יופיע בישראל. מכתב עתי בשפת־עבר יוצא לשבועות, ככל המון מכתבי העתים לכל העמים בלשונותיהם; והחדשה הזאת הטילה סער גדול במחנה העברים.“

י. ל. קאנטור כתב את הטורים האלה על מותו של עורף „המניד“, דוד גורדון.

שלשים שנה עברו גם מיום שנכתבו הדברים האלה. שלשים שנה אלו — תקופה ארוכה ורב־תגונים היתה, אולי התקופה היותר חשובה שבחיי־עמנו. וגם התקופה הזאת,

שנים התקיים. הדור לא הבין אז ערכו של עתון עברי המדבר לקוראיו בלשון בני-אדם. אם נשתמש בלשונו של פרישמאן, "עדיין לא היה הדור ראוי לו". אבל הרחיפה הראשונה, שדחה קאנטור את העתונות העברית לתוך חיי המציאות בשש מאות הגליונות של "היום", הועילה הרבה להתקדמות ספרותנו ונתנה לה את היכולת לפסוע פסיעות מהירות כל-כך.

כשעה של מהומה ומבוכה, של חורבן ודלדול מה קאנטור. והעתונות העברית, שהוא היה אחד מיוצריה, שגדל ופנק אותה, שנפח בה רוח חיים ועבד אותה ימים רבים באמונה, לא יכלה לגמול לקאנטור את החסד האחרון: לקול צלצול חרבות ורעם תותחים נדם קולה של הספרות העברית, והעתונים העברים נפסקו אחד-אחד. וגם אנו, פזורי העברים באמריקה, לא יכולנו, מחוסר אורגאן עברי, להקדיש טורים אחדים לזכרו של סופר רב פעלים זה. עכשיו, ש"התורן" נתחדש ונעשה לעתון שבועי, אני רואה חובה לעצמי להקדיש פרקים אחדים לזכרו. קאנטור, למלאת שלשים שנה לצאת עתונו "היום".

א.

פתאום, בלא הכנות קודמות בפומבי ובלא הודעות מראש, נגש קאנטור להוצאת "היום". הימים ההם היו נמר תקופה לעתונות העברית. הימים הטובים, שבהם היו סופרינו עסוקים בוכחים ופלפולים על-דבר השאלה הלוהטת "אמריקה או ארדי-ישראל", כבר עברו. הסערה קמה לדממה, והשאלה הוסרה מאליה מעל עמודי העתונים. אלה שהלכו לאמריקה נסחפו בזרם החיים השוטפים בעולם החדש, מהם נעשו פועלים בבתי-המלאכה ומהם רוכלים וחנונים — ולא הוסיפו עוד להעסיק את הלכבות. וגם בשאלת ארדי-ישראל נרגעו הרוחות. "הנדיבי-הידוע" קבל את הישוב תחת חסותו, ולאכרים, אסכי לא לכולם, היתה הרוחה. ההתלהבות הקדושה, שאחזה את כל העם בראשית "ימי הרעם" והולידה את תנועת "חובבי ציון", כמעט שנסקעה. "חובבי-ציון" החלו להשמיע על נדבות, וידי ליליענבלום עסוקות אָז למנות ולצרף פרוטה לפרוטה, כדי לקנות עז או להוסיף לבנה לבנין ביתו של אחד האכרים ולכתוב מאמרי-אניסאציה להעם הנרדם ועניני פוליטיקה כלפי מתנגדי התנועה הזאת. ולעתונות העברית ניתן ענין חדש לענות בו — שאלת ה"לאומיות", וכותבי המאמרים למיניהם זרזים היו ל"חוות את דעתם" ולהעלות נרה בשאלה זו, כיד חכמת הכתיבה הטובה עליהם. ה"מושכים בשכט סופר" נפלגו אָז לשתי מחנות: "לאומיים" ו"אנטי-לאומיים".

זה היה מצב העתונות העברית בשעה שקאנטור נגש להוצאת "היום".

הדבר היה זמן מועט אחרי אשר השמיע פרישמאן את זעקתו הראשונה על ה"תוהו ובוהו" שבספרותנו. הרושם העצום, שעשה קונטרסו של פרישמאן על טובי הסופרים והקוראים, הספיק אָמנם לנרש במקצת מעל

הבימה את הכתבנים בעלי המליצה הריקה. ואולם בעצם מהותה לא נשתנתה העתונות גם אחר כך. רק הקליפה נתחדשה קצת, אבל התוך נשאר כמו שהיה. אותה ה"מאמריסטיקה", אותן המליצות של פסוקים ושברי פסוקים, אותם הפספוסים על "דברים העומדים ברומו של עולם" (אותן החקירות התפלגות עם המלים הרמות והמפוצצות. "המליץ", שבעיקר היה הוא המטרה לחצי פרישמאן, התחיל נוטה להטיב מעט את טעמו, אלא שעורכו הזקן, הארז, עכב בדבר. דומה היה עתון זה בימים ההם לאותה מטבע, שבחור לה מצד זה וזקן מצד זה. מצד אחד עמד יל"ג, המשורר הגדול בעל הסגנון המלוטש, הרגש הישר והטעם הטוב והשתדל לאצול מרוחו על כל דבר, הנדפס ב"המליץ", ומצד השני — בעליו הארז, הכותב מאמרים ארוכים בעברית משובשת ונוהג להכנס לתוך דברי סופריו בהערות ארוכות שלא מן הענין, הנדפסות בכתב רש"י ומראיהן כמראה עמוד גדול ורחב של "תוספות", המקיף בעביהענין "סוגיה" עמוקה בנמרא... וה"הצפירה" האורתודוכסית-המשכילית, השלזה והמתונה — נחום סוקולוב הועמד אָז בה לצופה לבית ישראל, ולממונה על "דברי-הימים". הסופר המובהק הזה, שנתמחה בספרותנו אחר-כך בעושר סגנונו הנמיש ורכי-הצבעים, ברוחב דעתו ובחריפות שכלו המזהיר, היה בעת ההיא "אברך-משי", מליץ נפלא ו"מושלם בכל המעלות". מדי שבוע בשבוע היה "משתרע" להנאתו בעתונו ומדבר נבוהה-ניבוהה, במליצות מסולסלות ובלקוטמים הרבה מכל אשר יעלה העט, — ומדבר על הכל. אין דבר שהיה נפלא ממנו ואין ענין שלא היה מחוה את דעתו עליו. בין שדבר בשבחה של ההשכלה ובין שנלה את הנעשה "מאחורי הפרגוד", בהקאבינטיים של מושלי אירופה, בין שוך בעניני פוליטיקה "בחצרות התוגר" ובין שכתב על השרפות בעירות הקטנות — הכל היה מסולסל ומסובך בסבך מליצות נפתלות ומעורפל בחתולת-ערפל, כמנהג טובי המליצים בימים ההם. וה"קורא הנכבד" היה קורא ומתענג ושותה בצמא דברים מטיין זה.

הקורא העברי, זה שקאנטור הצליח כל-כך לתארז לאחר זמן (בהקדמתו לכתבי פרישמאן), זה בעל-הבית האמיד, בעל ה"עליה השמנה" וה"מקום" המכובד בכותל-המזרח, הקורא את "המניד" בערב-שבת בין-השמשות, אחרי עלותו מן הרחצה וטועם אנב קריאה מן הרגים הממולאים, ומתענג בעומק לבו, על שהוא, בעל-הבית החשוב, קורא במכתב-עתי ויודע את כל הנעשה בעולמו של הקדוש-ברוך-הוא, מסכסוכיו של נאפוליון מלך צרפת עד שרפת המקוה בעירה פלונית ותקלתה של בת הדיין בעירה אלמונית, — הקורא ההוא כבר נעלם, ואת מקומו מלא בנו או חתנו, אברך-המשי, המושלם בכל המעלות, הסמוך על שולחן חותנו ועוסק מקצת בתורה, ומקצת בהשכלה, חותם בשותפות עם עוד בחורים ואברכים כמותו על העתון העברי ומנסה ידו לכתוב גם הוא קורספונדנציות מעירו. ולא קורספונדנציות בלבד. פעמים היה "מרחיב

הָאָמְנָם? הֵיתְכֵן הִדְבֵּר? עֵתוֹן עֲבָרִי — וְהוּא יוֹצֵא
 מֵדִי יוֹם בְּיוֹמוֹ! הֲרַעִיּוֹן הַזֶּה הִיָּה חֹדֶשׁ כִּלְכֵּךְ וּנְפֹלֵא כֹל־
 כֵּךְ, עַד כִּי אִישׁ מִן הַסּוֹפְרִים לֹא הֵאמִין כְּמַעַט אֶל הַשְּׂמוּעָה.
 אֵין זֹאת, כִּי תְּקוּפָה חֲרֻשָּׁה הוֹלֶכֶת וְנוֹצֵרֶת לְעִינֵיהֶם בַּסְּפָרוֹת
 הָעֲבָרִית! הֵאֵם בֹּאֶמֶת — שׁוֹאֵל פְּרִישְׁמָאן — יִבּוֹא הַקֶּץ
 „לֵאזֹתָה הַבְּטַלְנוֹת וְאֵהֲבַת הַפְּסוּקִים וּפְטַפּוּטֵי מַלְיָם רַק לְשֵׁם
 מַלְיָם, שְׁנִשְׁתַּרְשׁוּ כִלְכֵּךְ בַּסְּפָרוֹת הַקּוֹרֵמֶת“? אֵם „אֵדָם
 כּוֹתֵב בְּשִׁבְלֵי עֵתוֹן יוֹמֵי וַיֵּשׁ לוֹ עֶסְקִים עִם חַיֵּי הַשְּׂעָה וְעַם
 חַיֵּי הַרְנָע וְעַם הַחַיִּים בְּכֹלֵל, שׁוֹב אֵין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְכַתּוֹב
 מְלִיצוֹת וְלֵהִיוֹת בְּאוֹיֵר וְלַחֲלוֹם פְּסוּקִים, אֲלֵא עוֹמֵד הוּא ע”ג
 הַקֶּרֶקֶע וְחֵי מַמֵּשׁ וְכוֹתֵב מִמֶּשׁ...”

אָמְנָם לֹא עִבְדָּה קֵלָה כֵּבֵל קְאָנְטוֹר עַל עֲצָמוֹ בְּהוֹצָאת
 „הַיּוֹם“. יִדְיָדוֹ וְהַקְּרוּבִים אֶל הַסְּפָרוֹת זִהְיָרוֹ אוֹתוֹ, כִּי
 לֹא תִהְיֶה תְּפֹאֶרֶתוֹ עַל הַרְדֵּךְ הַזֹּאת. י. ל. נִרְדָּוֵן בֹּא עֲמו
 בְּטְרוֹנִיָּה עַל ש”מִשְׁכִּין חוּא לְעַפֵּר אֶת כְּבוֹד שְׂפָתָנוּ וּמוֹצִיא
 אֶת סְפָרוֹתָנוּ לְשׁוֹק לְעִשׂוֹת בַּה פְּרַקְמִטִּיָּה. וְנַחֲוֹם סוֹקוּלוֹב
 לְעַנ ב”הַצְּפִירָה” לְתַמְיִטוֹתָיו שֶׁל „הַאִישׁ הַזֶּה“, הַמֵּאֲמִין
 בַּאִפְשָׁרוֹת כּוֹאֵת לְהוֹצִיא מִכְּתַב־עֵתִי בַּעֲבָרִית יוֹסִיּוֹם. אֲבֵל
 „דִּי הִיָּה לִי לְהַבִּיט בְּפָנַי יְהוּדָה לֵיב קְאָנְטוֹר עִם כְּתִידֵהֶנְקִים
 שְׁלוֹ וְעַם הָאֲמוּנָה הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר בְּלִבּוֹ, לְמַעַן רַדַּת וְלְמַעַן
 הֵאמִין נֵם אֲנִי, כִּי יֵשׁ לָנוּ עֲתִיד“, — מִסְפֵּר פְּרִישְׁמָאן. לֹא
 הוֹעִילוֹ הָאִיוּמִים וְהָאֲזַהְרוֹת. קְאָנְטוֹר נִגַּשׁ לְהַנְשִׁים אֶת
 הַלּוֹכּוֹ, וּבִשְׁנַת תַּרמ”ה, בְּשִׁבְעֵי לַחֹדֶשׁ אֲדָר רֵאשׁוֹן, יִצֵּא
 הַגְּלִיּוֹן הָרֵאשׁוֹן שֶׁל „הַיּוֹם“.

עוֹן בְּנַפְשׁוֹ” לְנַגּוֹעַ נֵם בְּהַשְׂאֵלוֹת הַגְּדוּלוֹת, „בְּדַבְרִים
 הַעוֹמְדִים בְּרוֹמוֹ שֶׁל עוֹלְמָנוּ“, וְהִיָּה יוֹשֵׁב וּמוֹזֵעַ וּמְשַׁלֵּךְ
 פְּסוּקִים לְפְסוּקִים, אֵם פְּסוּקֵי הַתנ”ךְ וְאֵם פְּסוּקֵי הַסְּפָרוֹת
 הַחֲרֻשָּׁה, מְרַבָּה בְּמַלְיָם מוֹדְרָנוֹת. מַעִין „אֵסִימִילְאִצִּיָּה“,
 „צִיבִילְיֹאֲצִיָּה“, „דִּימֹרְאִילְיֹאֲצִיָּה“ וְיֵתֵר הַמַּלְיָם הַנְּפֹלְאוֹת.
 שְׁהִיָּה פּוֹנֵשׁ בְּמֵאֲמָרֵי „הַסּוֹפְרִים הַגְּדוּלִּים“, וּמְצַרֵּף לָהֵן
 סִימְנֵי הַפֶּסֶק וְקִרְיָאָה וְשֵׁאֵלָה, נְקוּדוֹת וְקוּיִם לְאֵין מִסְפֵּר,
 וְשׁוֹלֵחַ אֶת „פְּרִיעֵטוֹ“ זֶה אֶל בֵּית־מַעֲרַכַת הָעֵתוֹן הָעֲבָרִי —
 וּפְרִיעֵטוֹ הִיָּה נִדְפֵס! וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהַעוֹרֵךְ הִיָּה מוֹסִיֵּף
 עֲלָיו נֵם נוֹפֵךְ מִשְׁלוֹ בְּהַעֲרָה, הַבֵּאָה בְּשׁוּלֵי הַגְּלִיּוֹן, כְּדִי
 לְחַזֵּק אֶת יָדֵי „הַסּוֹפֵר הַצְּעִיר הַחַרוּץ“ וְלַהֲבַטִּיחוֹ, כִּי „בְּרַכָּה
 בּו“.

וּבְתַקּוּפָה פְּרוּעָה וּמְדוּלְדֵלֶת כּוֹאֵת, אֲשֶׁר פְּרִישְׁמָאן קִרָּא
 לָהּ בְּשֵׁם „תְּקוּפַת מַה אַכְתּוּב“ וְלֹא הֵאמִין עוֹד, כִּי
 „מִסְפָּרוֹת הַקְּלוּקֶל הַזֹּאת אִפְשָׁר שֶׁתִּצָּא עוֹד טוֹבָה“, —
 וְהִנֵּה הוֹדְעָה שְׁלוּחָה מֵאֵת י. ל. קְאָנְטוֹר לְפְרִישְׁמָאן זֶה
 עֲצָמוֹ, שֶׁבַּה הוּא מְכַשְׁרוֹ בְּשׁוּרָה, כִּי נִגַּשׁ הוּא „לְכַרּוֹא מ”ע
 כֹּכַל מְכָה“ע הַמְדִינִיִּים לְכֹל גּוּיֵי הָאָרֶץ לְלִשְׁנוֹתֵיהֶם, מ”ע
 נוֹתֵן לְקוֹרְאָיו אֶת כֹּל הַחֲדוּשׁוֹת הַנְּכַרְאוֹת בְּתַבֵּל בְּיוֹם הוֹדְעַן
 בֵּין הַחַיִּים לְבֵלֵי הַחֲמִיצָן. אַף יוֹם אַחֵר, מ”ע מִסְפֵּר לָהֶם
 אֶת כֹּל הַנְּעִשָׂה בְּאַרְצוֹת אִירוּפָּה וְאִמְעֵרִיקָא בְּסוּד מַלְכִּים
 וְשִׁרֵי הַמְדִינָה, בְּכַתֵּי נְכַחְרֵי הַעַם, בְּמִסְחַר הָאֲרֻצוֹת, בְּכַתֵּי
 מְדַרְשׁ הַחֲכָמוֹת וּבְכֹל עִנְיֵי הַחַיִּים לְכֹל תְּמוֹרוֹתֵיהֶם“. וְהוּא
 מְזַמְיֵנוּ לְבּוֹא אֵלָיו וְלַהֲשַׁתֵּף עִמּוֹ בְּעַבְדוֹת עֵתוֹנוֹ.

לְזַכֵּר יְהוּדָה לִיב קֶאָנְטוֹר

(למלאת שלשים שנה לצאת "היום".)

מח

א . ר . מ ל א כ י .

ב.

מה היה י. ל. קאנטור לפני הוציאו את "היום"? מתולדותיו יודעים אנו, שגולד בוויילנה בשנת תר"ח להורים לא-אימרים. אביו היה בראורין, למדן ומופלג בתורה, ועבודתו עכורת ש"ץ בכית-הכנסת הגדול בוויילנה. ואמו היתה אשה פשוטה ותמימה. חרוצה ועקרת-הבית. את בנם יהודה ליב חנכו חנוך יהודי דתי, כנהוג בכל בתי ישראל בימים ההם, ועוד בילדותו יצא לו שם "עלוי" בעיר, והוריו כבר דאגו לעתידות בנם ואמרו להכניסו לחופה ולמעשים-טובים. אך פתאום נודע בעיר, כי "ליבקה בן יוסי החזן" יצא לתרבות רעה וספרים חיצוניים נושרים לו מחיקו. א ל י ק ו מ צ ו נ ז ר , חכר-נעוריו של קאנטור, שבילדותם למד אתו בחדר אחד, מספר (באבטוכווגראפיה שלו, ניריורק 1905), כי קאנטור "היה נער עליו, בריא ויפה-תואר. הוא היה שובב, זריז ומלא תנועה וחיים. שניהם התרועעו עם נער שלישי, "מוטקה בן רב מתית" שמו, ושלשתם היו "מהפכים עולמות ממש". "מוטקה" זה נהפך והיה אחרי-כך ל מ ר ר כ י א נ ס ו ק ו ל ס ק י , הפסל הגדול. שלשתם היו נערים חרוצים מאד, אך "מתמידים" לא היו. וכשרוח ההשכלה צרדה אותם ככנפיה, והללו התחילו לקרוא בספרים חיצוניים, "היתה העיר כמרקחה". ביחוד יצא הקצף על קאנטור, שהיה בן חזן-העיר. ואולם קאנטור הצעיר לא שם לב לרכת רבים והכין את עצמו להכנס לבית-מרדש הרבנים אשר בוויילנה. ובהיותו בן שמונה-עשרה נתקבל למחלקה השמינית של בית-המרדש, ובאותו זמן החל לעסוק גם בספרות והרפיש כשנת תרכ"ט את מאמרו הראשון ב"הכרמל" של שמואל יוסף פין.

"ירא הקהל וישפוט" היה שם המאמר הזה, שמחברו חתם עליו בראשיית-כות: "ל. ק." ובמאמר זה, שחציו פובי-ליציסטי וחציו בקורת, כבר טבוע חותמו של קאנטור — של זה, העתיד להיות עורך "היום". אותה הפקחות, הזריות והחריצות, אותו הסגנון הבחירי והקל ואותה היריעה ההגונה כגוף הענין המרובר, אותו ההומור הכריא והלעג השנון ואותו השחוק המחוכם, המרחף על כל דברי קאנטור. זה היה זמן מועט אחרי הסערה הגרולה, שחוללו א. י. פאפירנה ואורי קובנר בעולם הקטן של ספרות-ההשכלה, בדרשם מאת סופרי דורם שני דברים, שאי-אפשר היה לדרוש בימים ההם: טו ב ט עם ו ל ש ו ן ב נ י א ד ם . הסער הראשון, שהטיל אורי קובנר לתוך עולם קטן זה במחבתו הירועה "חקרי דבר", עורר בשעתו את דעת הסופרים המעטים בעלי הטעם וגרם כמעט ל"מהפכה" בעתונות העברית; ואולם גם "הסער" וגם "המהפכה" היו מאלה, שמתרגשים בכום מים. קובנר קבל את ענשו כפלים על "חוצפתו" הנוראה

לזעזע את הבצה השוקטת של ההשכלה, להרהר אחרי דרכי המו"לים והסופרים העברים ולהניף גרזן על המליצה הריקה, בת-שעשועיהם. הסופרים העברים, הקטנים עם הגדולים, שנפגעו ממחבתו של קובנר, קראו מלחמה עליו ויצאו כנגדו להגן על כבודם, בכשיל וכילפות", כלומר — במאמרים מלאים חרפות וגדופים, והכל על דרך המליצה הנפוחה, "המדרבת עתק". ואולם המלחמה לא ארכה. קובנר עצמו, שמעולם לא הלך לבו אחרי הספרות העברית, לא הצטער ביותר על קלקלתה ולא שקד ביותר על תקנתה, וכל עיקר כונתו לא היה אלא להתהדר מעט לפני הסופרים הבטלנים בנוצות זדים, שאולות מאת הזרמים הניהיליסטיים בספרות הרוסית של הימים ההם. — קובנר זה נסחף פתאום בשטף החיים הגשמיים ובחר לו דרכים אחרות ונעלם מעל הבימה העברית. ועם העלמו קמה הסערה לרממה והבצה הספרותית שבה להיות שוקטת כבתחילה. הסופרים העברים התחילו עוסקים שוב בכתיבת מליצות נפלאות ושידים תמימים לכבוד "ההשכלה בתיהשמים", או "משכלים את ידיהם" בכיאורי מקראות וחידושי-תורה מסובכים. ושוב נראו משוררים כמיצקון ושרפלינג והרוסים להם, השרים על הלכנה, אשר "פניה חמרמרו מככי", ועל "התקדש ליל החג באור יקרות וכפאון", ועל הנכיר, "הגרול באלפי יהודה", שנרב ש"ם לבית-המדרש, וגם על האהבה — לא על האהבה כפשוטה, אלא על זו, "שתוכה רצוף משל ומליצה, דברי חכמים וחידותם"...

ופתאום — פתאום עברה רוח-פרצים על העולם הקטן והתמים והשוקט הזה והרתתה את הבצה החלקה והשלוחה עד התהום. עננים כבדים כסו את השמים הבהירים ממעל לה. יסודות החיים התמימים של יהודי ליטא חשכו להתמוטט וכמעט היו ברע. זו היתה שנת-מעבר לספרות-ההשכלה, סוף שנות הששים וראשית שנות השבעים במאה שעברה, והיא התהלת התקופה הסוערת והנמהרה, שאותה צייר לנו ראובן אשר ברורם ברומאנו "הדת והחיים".

שאלת "הדת והחיים", שזעזעה את עולמנו בימים ההם, כבואה לפרוץ פרץ בחומת-היהדות העתיקה, שאלה זו, שהביאה אחרי-כך לירי מלחמת "האכות והבנים", אמנם לא ביום אחד צמחה. גדולי בתי-המרדש לרבנים שבוויילנה וכזיסומיר כבר נסו לרמוז, "למורדי האור החשוכים" על הסכנה הצפויה לדת בעקבות ה ח י י ם , אם הראשונה לא תותר משלה לררישות הזמן ואור הציכיליזאציה. ושומרי הדת, שהרגישו מאליהם את הסכנה, והרגישוה על-פי טבעם ודרכם, הוסיפו משמר על משמר, שלא ליתן לאור זר. לחרור אל מעונותיהם האפלים. ואז נטשה המלחמה. הלא היא המלחמה הירועה בהשכלה ותומכיה, שגם חללים הפילה — "חללי ההשכלה". ואולם לעצם גלויה, למצב-דירתה הניעה מלחמה זו בימי משה ליב ליטאני ענכלוס, כשעלה זה על הכימה לדרוש תקונים בדת בשם החיים.

תקופה זו, שדניאל גנא"ר (י. ל. גורדון) ומ. ל. הרליכטזון (ליטענבלום) היו ראשי

הסוציאליסטי, ש"ברדרורא" (ליברמאן) ו"בן-נץ" (וויני-טשכסקי) היו אחר־כך לנביאיו בספרות העברית, קאנטור השמיעו כמה שנים לפניהם מעל עמודי "השחר":

„מאמינים אנחנו, כי לא לנצח
ישלמו עול ואון, מרסח ורצח,
כי יבוא יום בחיה, שמש תופיע
ולא עוד יגועו
רב אדם ברעב, כי בעוני נבראו,
כי כעשן יכלה עושר לא עבדו בו בעליו,
ואיש עובד אֶחָיו ימצא שכר כמעלליו..."

ועוד שירים ממין זה הרפּים קאנטור ב"השחר" בתקופה היא. ואולם לא באלה הצטיין. את סגנונו השנון של קאנטור רואים אָנו ביותר ברברי הפרוזה שלו. פּיליטונו המצוין ב"השחר" משנת תרל"ה, "מכתבים ואנרות מאת מי שהיה פרוש נחום בן עוזר הציוסקי", אין כמוהו לסאטירה שנונה נגד הבטלנות וחוסר־המעט שבספרות ובחיים. אין מחבר, אין "מעריך" ומו"ל, שעט קאנטור לא נגע בו. מיוסף גיבאנסקי, "זה שאירע לו תקלה אשר כתב להספיד את אחד הגאונים, ובמקרה שכח להזכיר את הנספד בספרו" עד יוסף כהן־צרק, "שהודיע ברבים, כי לא יוסיף עוד לענות דבר למבקרי, מלבד לאלה אשר כבר הרפּיסו מאה גליונות מפרי עטם", מיעקב פּישר מו"ל "היהודי", "שברך בקול רם את "הבחור הזעזער" על אשר לא ילך חלילה בגלוי ראש" עד "מה"ע הנוהגים להתפלל בעד כל חולה ולספור לכל ברמינו, אם רק היו החולים והמתים מלוקחי ל"ע שלהם" — על כולם נטה את ידו ושלח בהם את עקיצותיו השנונות. הפּיליטון הזה היה הדבר האחרון, שפרסם קאנטור ב"השחר". טרור היה שוב בלמודיו ושעתו לא היתה פנויה לעבודת הספרות. ורק עם הופעת "הצפירה" בברלין על־ידי חיים זליג סלונמיסקי, חזר קאנטור לעבודתו הספרותית. סלונמיסקי, שידע את קאנטור כהיותו עוד תלמיד בבית־מדרש הרבנים בזיטומיר, הכיר בו כשרון וזרנאליסטי והזמין להיות עוזר ראשי ב"הצפירה". ואמנם מלא קאנטור את תפקידו החדש כטוב־מעט ורעת: הרחיק מן "הצפירה" את השירים התפלים והמליצות הריקות, והרבה בה מאמרי מדע פופולאריים. ביחוד שכלל את הפרק הפוליטי, וראשון היה קאנטור במקצוע זה בעתונות העברית, שכתב ענינים מדיניים לא בסגנון "על המדינות בו יאמר" של דיפּלר־מאטי "המגיד" ושאר העתונים של הדורות ההם. בסגנון כהיר ומרויק וכידיעה ברורה והגונה היה, מדבר על המצב הפוליטי באירופה, וסגנונו זה היה אחר־כך למופת לטובי העתונאים העברים, שהלכו בדרכיו. כשנתים עבר קאנטור ב"הצפירה" הברלינית והוסיף להשתתף בה גם כשעברה לווארשה. אחר־כך, בעברו לפטרבורג לערוך את ה"רוסקי יעוררי" וכתב את מבחר דבריו בשפת הרוסית, עזב את הספרות העברית ושמו לא נראה בה שנים אחרות. וכך נמשך הרב, עד שבא יום ותקופה חדשה החלה בעבודתו הספרותית של קאנטור, התקופה היותר חשובה בחייו, — הלא היא תקופת הוצאת "היום", אשר עליה ידובר בפרק האחרון הבא.

המדברים בה, סחפה לתוך הזרם ביחוד את בני־הנעורים הסוערים והנרגשים, ואלה הגרילו את הלהב, בראותם את המלחמה לפניהם כמלחמה קרושה, מלחמת האור עם החושך. ובני הרור הישן, שומרי חומת־הרת — אלה וראי שראו לפניהם "מלחמת־מצוה" ויצאו להגן על מבצריהם בכל־זינם הכשרים ושאינם כשרים, לרבות גם את כלי־הזין הישן־נושן — את "החרם".

ליליענבלום, דמות־דיוקנו של שמואל, גבור "הרת והחיים", זה האברך טהור־הנפש, בעל המזג הרך בחיי יום־יום ובעל הרוח העז והאמיץ בעניני אמונות ודעות, הרכה עמל ופגעים מנו לו מתנגדיו בני הרור הישן, שלחמו בו וכמעט בנפשו התנקשו... ואולם ליליענבלום לא היה כורך במערכות המלחמה. כמה סופרים עמרו אז לימינו, וביניהם — יל"ג, התקיה ועז־הנפש, שהריח אבק שרפה וסחר לצאת אל המערכה ללמד "בינה לתועי רוח". מלחמה זו השפיעה לא על הספרות בלבד, אלא גם על החיים. הרעש והשאון, שקמו לרגלי הרדיפות, אשר נדרף ליליענבלום מצד שונאיו ומתנגדיו "על רדפו טוב", עוררה, כאמור למעלה, את לבות בני־הנעורים, והרבה צעירים באו אז להשמיע את קולם אף הם ולתבוע את עלבון "החיים" מאת "הרת"... ואחד הצעירים האלו היה גם י. ל. קאנטור במאמרו הראשון "ירא הקהל וישפוט".

קאנטור לא בשם תקוין הרת כא אלא בשם תקוין החיים — "לפתוח לפני הצעירים את מכות החיים ולהראות להם את כל מסתריה, לכל פרטיה וחוקותיה". המאמר הזה כתוב בהשפעת הרוחות החדשות, שנשבו אז בהספרות הרוסית, בהשפעתם של פּיסארוב ודוברולובוב, אשר קובנו אמר לכפות אותה בחזקה על הספרות העברית ואשר גם ליליענבלום לא נקה ממנה בעת הראשונה.

ואולם קאנטור לא בסופה ובסערה היתה דרכו, אלא בשובה ונהת וכטעם וזקנים וחכמים העיר על צרכי החיים ועל ננעי הספרות. "עוד רחוקים אנחנו ממצב עם משכיל, עם מחונך על ברכי דעות אירופיות", אבל לא כיום אחד יולד עם. על הסופרים להרחיק מן "המליצות הנעתרות, ולחדול מרעיונות נשנבים, אשר יתפוצצו לרסיסים והיו כלא היו בנשמת אף אהת". אחרי המאמר הזה פרסם ב"המליץ" מאמרים אחרים, שחתם עליהם "נחום בן עוזר הציוסקי", הדנים בשאלת הספרות, וכתובם מאמר־בקורת על שיריו הראשונים של יהל"ל, שאמנם דן אותם בדותחין, אבל לא נמנע גם בן מלהעיר על הדברים הטובים שבהם. קאנטור, שהיה, לפי עדותו של אחד מעוזריו, הסופר י. א. סריוושי, "טוב ומטיב לטובים ושוחק שחוק חמלה לרעים", מעולם לא הטיל מרה בשום איש ולא נגע בכבוד מי שהוא. ברוח מתון ובסגנון רך, אם כי עקיצה שנונה נשמעת מתוכם, מעביר הוא תחת שבט הבקורת את מגרעות החיים והספרות ומעיר על תקונו.

זמן־מה אחר־כך לא נשמע קולו של קאנטור בספרות. עסוק היה בלמודיו. ואולם עם הופעת "השחר" על־ידי סמואל נסיין נגלה שוב קאנטור. השיר "מאמינים אנחנו", שהר "קול בני הנעורים" נשמע מכין שודותיו, היה הדבר הראשון, שהרפּים קאנטור ב"השחר". הרעיון

שבועות וחדשים בזה אחר זה והולך ומשתכלל מיום ליום, התחילו לבקש לו עלילות דברים ולהשפיל את ערכו ואת כבוד מוציאו ועורכו.

קאנטור ידע היטב את האחריות הגדולה, שהוא לוקח על עצמו בהוצאת "היום". וביחוד טרדה אותו ראגה אחת ולא נתנה לו מנוח: מאין יקח חומר ספרותי הנון, שיספיק לו כרי גליון יומי? ולכן השתדל למשוך אל "היום" את טובי הסופרים העברים, שאפשר היה למצוא בימים ההם, וקבע לו קורס פונדנטים בכל תפוצות ישראל, וביחוד במרכזי אירופה הגדולים: בפאריז, לונדון, ברלין, ווינה ורומא, וגם באמריקה. בין אלה נמנו גם פרץ וויעניק, ליאון זולוטקוף ועוד. הסופרים האלה, שרבים מהם היו בעלי ידיעות ספרותיות, נסכו רווחיים על "היום" ועשאוהו עתון מלא ענין, השוה לכל קורא בעל-טעם. קאנטור הביא אליו את רור פ ר י ש מ א ו, שכבר עשה לו שם בקונטרסו "תוהו ובוהו" וברשימותיו הקטנות, שנרפסו ב"האסיף" של סוקולוב, את א. ד ו ז נ פ ל ר, מחבר הכריסטומאטיה "גן-שעשועים", שהיה מומחה ללשונות ובעל סגנון נאה בעברית, ואת ש. ז. ל ו ר י א, המשורר והזורנאליסט הצעיר, שנתחבב על הקהל בידי הקטנים ב"השחר" של סמולנסקין ובמאמריו הנלהבים בה"ראזוסוועט" הרוסי. מלבד אלה, הכביחו לו את עזרתם הקבועה עוד סופרים חשובים ומפורסמים למדי -- טובי הסופרים העברים בימים ההם.

הגליון הראשון של "היום" יצא בתבנית גדולה, כתבניהו של עתון אירופי. כולו שונה היה ונברל לטוב כשאר העתונים העברים בני זמנו. אפילו צבע הנייר שלו לא היה רומה לאותו צבע של העתונים העברים, הקורמים לו. זה לא היה, לפי מבטאו של ביאליק, צבע "לכן מעין צהוב" של "המליץ", וגם לא צבע "לכן מעין כחלחל" של "הצפירה", אלא צבע לבן-כהה. והתוכן — וראי ששונה היה תכלית שנוי מתכנם של "המליץ" ו"הצפירה". עוד בגליון הראשון התנכר "היום". לא במאמרים ארוכים ובעינים מסובכים, אף לא כפרוגראמה ארוכה, מרבית גבוהה ומבטיחה גדולות ונצורות, כמנהג המולי"ם העברים בימים ההם, התורע קאנטור אל קוראיו, כיאם במאמר קטן בן עמוד אחר באר את מטרת העתון היומי: "החיים הולכים ומשתנים והצרכים הולכים ורבים, והעברי כבר חרל להסתפק רק ביריעות הנוגעות בחיי היהודים ומצבם, כיאם נכסף הוא לרעת את הנעשה בכל הארץ ובכל הגוים בין בעולם המעשה ובין בעולם הדעת והמחשבה". ולכן העמים עליו את העבודה הקשה הזאת "לעבור בדרך החרש לא עבר עוד איש עליו". מבטיח הוא כמאמר פרוגרממה זה למלא את חובתו אל הקוראים ככל אשר המצא ירו: "כל החדשות תבאנה ב"היום" בעתו, כל המאמרים יהיו ררושים לחפצם וכתובים בשפה צחה ומובנת. העלים יצאו כסדרם מדי יום ביומו בכל ימי החול באין מעצור. בכל החדשות הנוגעות לחיי בני עמנו ובל הארצות יקרים "היום" את כל יתר מה"ע לבני ישראל. ביתר שאת נתאמץ לעשות את הפיליטון לכלי-ברכה לכל הקוראים, כי בו נביא מאמרי חכמה מקורות ישראל ומכל הידיעות של חול — כתובים כירי בחירי הסופרים

לְזֶכֶר יְהוּדָה לֵיב קֶאָנְטוֹר

מאת

א. ר. מלאכי.

(סוף).

ג.

הגליון הראשון של "היום" יצא, כאמור למעלה, בשבועה לחרש ארר ראשון תרמ"ו, וכפי ששער קאנטור מראש, נתקבל בחבה מאת אלה, ש"חזקו ואמצו את רוחו", והם היו מספר גדול של קוראים עברים, שהרגישו בנחיצות עתון עברי. ואולם העתונות העברית, זו שלפני צאת "היום" לא נמנעה מלהתלוצץ בקאנטור וללעוג לחלמו, עכשיו כשיצא, לא מצאה לגופה טוב משתיקה ולא הזכירה אף במלה אחת את הופעתו. אחר היה א ל י ע ז ר ב ן י ה ו ר ה בין העורכים העברים, אשר פגש בחבה את "היום" ופרסם ב"הצבי" מאמרת-הלה לקאנטור על מפעלו. בן-יהודה, שהיה אָז צעיר לימים, כבר הצטיין בחושו העתונאי, בכשרונו הפובליציסטי ובסגנונו הבהיר והמרויך, וכמעט היה הראשון בין הסופרים העברים, שהביר את מטרת העתונות וידע מה עתון צריך לתת לקוראיו. את "הצבי", שהתחיל להוציא בירושלים שנה אחת לפני הופעת "היום", השתדל לשכלל ולתת לו צורת עתון אירופי. אולם גליונות "הצבי" קטנים היו מאד, ואם אמנם השפעתם בארץ-ישראל רבה היתה, אבל בחוץ-לארץ כמעט לא ידע איש את מציאותם. ולכן שמח בן-יהודה לקראת "היום" והרגיש במאמרו את המאודע החשוב הזה — הופעת עתון יומי בעברית. וכנגד זה שאר העתונים, בראותם את "היום" מופיע

הקרוכים אל העתונות העברית הכיטו על קאנטור מראשית יסודו של "היום" בעין זעומה, כעל אדם, שבא להפך בחררתם. מוכן מאליו, שהצלחת "היום" לא נתנה להם מרגוע. אמנם הללו התנחמו עדיין בלבם, כי ימי העתון החדש לא ימשכו, והשתדלו להפחית את ערכו בהלצות קלות ובשיחת חובשי בית-המרדש: ראוינא גם דאו כמה ממלא זה את גליונותיו — ביריעה "חשובה" על סוס פלוני, שהצטיין במרוץ הסוסים, או ב"חדשות לבקרים" על אקטריסה פלונית, שלקחה את הלכבות בקולה הנעים, וכיוצא באלו. ואולם לא היו ימים מועטים, ושני העתונים העבריים, "המליץ" ו"הצפירה", שהתלוצצו מתחילה על קאנטור ועל עתונו ה י ו מ י, עשו מעשה אף הם והתחילו שניהם להופיע מדי יום ביומו.

ראשונה למעשה זה היתה "הצפירה". סוקולוב, בחושו העתונאי החר, הרגיש מיר, כי העתון היומי עתיד לבלוע את הגליון השבועי, ומהר להפוך את "הצפירה" ולעשותה עתון יומי. הזקן סלונמסקי אמנם פפק קצת וחשש, שמא תכשל "הצפירה" ברכה החדשה והעסק לא יצליח; אבל חזקו עליו דברי סוקולוב. עד כי נעתר לו. לא ארכו הימים וגם "המליץ" נהפך והיה לעתון יומי, אם כי גם פה לא נקל עלה לו להארז לעשות את הדבר הזה. יל"ג, שהיה אז עורך "המליץ" בפועל, התעקש מתחילה ואמר לעכב בירי הארז לעשות מדה. רגיל היה יל"ג לעבור בקולמוס על כל דברי סופריו, לתקן את שגיאותיהם, ללשט את סגנונם ולשפר אותם לפי רוחו, ולפיכך חושש היה לקבל על עצמו עבודה קשה בזאת — לערוך עתון עברי מדי יום כיומו, בעור שגם "המליץ" השבועי גזל את רובי עתותיו. במכתביו למכיריו מתאונן הוא לא-פעם על "שיצרו של הצ"ב (צדרכובים) תקף עליו להפוך את "המליץ" למ"ע יומי". אבל סוף-סוף נכנע יל"ג לפני הארז לקבל עליו את עריכת "המליץ" היומי, אחרי שהאחרון פיים אותו בהוספה רבה על שרכו.

"המליץ" ו"הצפירה", שמצבם היה איתן ובטוח מכבר הימים ומספר חותמיהם רבים היו, עמרו עתה כצר ל"היום" וחתרו חתירה תחת קיומו. קאנטור הרגיש את מצבו הרופף של עתונו והצדיק את הדיון על מתחריו בלעג שנון, כדרכו: כשם שיש קונקורדינציא בין שני בעלי חנויות, כך יש קונקורדינציא בין בעלי מכ"ע ידועים, — הוא אומר עליהם במקום אחר, — אבל יש הכרל גדול בין סתורה זו לסחורה זו" ... ומפני זה יצא עליו הקצף מאת בעלי "הצפירה", שקראו מלחמה עליו.

"המליץ", שיל"ג עמד בראשו, נזהר בכבודו של קאנטור ולא פגע ב"היום", אם-כי היו "חשבונות" ידועים בין הארז ובין קאנטור. יל"ג כבד בלבו את קאנטור ולא נתן את הארז לכלות חמתו בו מעל עמודי "המליץ". ואולם "הצפירה" השתמשה בכל מקרה, שבא לידה, לזלזל בכבוד "היום" ולעקוץ את קאנטור ואת עוזריו. ביחוד נתכה חמתה על פרישמאן, אשר כפיליטוניו השנונים שם אותה לא-אחת ללעג ולקלס, עד שפקעה סכלנותו של קאנטור ויצא גם הוא למלחמה על "הצפירה".

סוקולוב, בדברו פעם באחד מפרקי "הצופה לכית ישראל" על הספרות העברית ובהוכיחו את הצעירים,

במקצועות אלו — ודברי בקורת וספורים מושכים את הלב מגדולי הסופרים. כן ימצאו הסוחרים העברים ב"היום" את אשר הם מבקשים לרגלי עסקיהם, כי יביא להם ידיעות הכירוה וחליפות מחירי השטרות לכל פרטיהן וגם סלגרמות הנוגעות בעניני מסחר. בכלל נחתור בכל עוז לעשות את "היום" לדבר שוה לכל נפש, למכתב עתי משכיל ומעורר, מאחד את הערב והמועיל, מכתב עתי נאמן לעמו וחוקר לכל חפצי בני האדם תחת השמים, למען דעת כל ישראל הקוראים עברית מה הזמן ומה מצבם דורש מהם והבינו את אשר לפניהם לטוב להם כל הימים.

ואת הבטחותיו אלה קיים קאנטור בכל הימים, שהוציא את "היום". "היום" שמש באמת בית-קבול לכל הענינים, שאותם הבטיח קאנטור לתת לקוראיו, ועוד הוסיף עליהם פרקים אחרים, חשובים ומענינים. ביחוד הצטיין החלק הפיליטוני, שירי פרישמאן עברו ושכללו אותו. "אותיות פורחות", הפיליטונים הראשונים של פרישמאן, שבאו במעט בכל גליון וגליון של "היום", היו כהמשך לה"תהוה ובוהו" שלו. עוד רבה היתה העזובה בספרות העברית והרבה היה עוד לבער ולטהר ולנקות, ואת העבודה הזאת עשה פרישמאן בכח הסאטירה השנונה אשר לו. בסגנונו השוטף ויורד ער התהום ובכתב-צחוקו המלגלגת ועוקצת מספר פרישמאן את יחסו אל הקהל העברי בימים ההם: "קהל גדול מאד עומד נצב עלי היום לראות בי, והנה הם מורים באצבע ומשמשים ביד ומכיטים עלי בשבע עינים, ועל כל עין ועין שבע קרני-חזות, ובידיהם תתק"ן נפות להנפה את כל דבר ודבר אשר אומר אליהם, והם מדיקדים כיום הזה עם כל מלה ומלה ועם כל קוץ וקוץ ועם כל קו וקו, ואני צעיר ורך" ... ואולם "הצעיר והרך" הזה עשוי לבלי חת: "מרוע זה תפול אימתה ופחד עלי ומרוע זה לא אפיל אני את חתייתי ואת אימתי עליהם? ... הלא אני היושב בקתדרא בראש והם הם השומעים את לקחי! אני הנני בעל הלשון והם בעלי האזנים! האם באשר הם הרבים ואני היחיד, לכן אירא?" ואומץ-לבו זה הוא שנתן לו את הכח הנפלא לשנות את פני הספרות העברית מן הקצה אל הקצה והוא שנתן לו את החן הנפלא גם בעיני מתנגדיו. ואמנם חציו השנונים של פרישמאן לא החטיאו את המטרה, ורושם פיליטוניו ב"היום", שרובם נכנסו אחר-כך לקבצי כתביו, היה גדול מאד על הקוראים. ואם-כי הקים לו פרישמאן כפיליטוניו אלה גם הרכה אויבים, אף הוא לא חת מפניהם והוסיף לעשות את דרכו בסערה ובשטף דמיהלומים: "היה לא תהיה! חי נפשי, אם לא כיד חזקה ובורוע נטויה אדרוש מכם להסיר מלפניכם את החך ואת המעם ואת השכל המיוחד אשר לכם ולהפוך לכם את המעם הטוב, לא מעם מיוחד ופסקי טעמים מיוחדים, כיראם את המעם ואת פסקי המעמים המשותפים לכל יושבי ארצות המערב" ... התביעות הנמצות האלה מצאו הד בקרב טובי הקוראים העברים, ומספר החותמים על "היום" הלך וגדל, וקאנטור כבר קוה, כי יראה ברכה בעמלו. ואולם הרעה נשקפה אליו ממקום קרוב ביותר — מהעתונות העברית עצמה.

כל הנחרים בך וב"היום". ואולם הללו מעטים היו וקולם נהבא.

ואז הגיעו ימים רעים ומרים לקאנטור. "הצפירה" קטרה טלהמה על "היום" ולא חדלה לעורר את הלבבות על "המכתב העתי האנטי-לאומי הלזה", "המתהדר באירופיות שבו" ו"עובר בהתוליו את הנבול והגדר", וקאנטור נלאה להשיב מתגנדריו דבר, ונפשו קצה בכל הענין הקלוקל הזה. בין כך וכך וההותטים גם הם משכו לאט-לאט את ידיהם מן "היום", הודות להסערה, שהמילו מתחריו, וקאנטור החליט לבסוף להפסיק את עתונו, מבלי הודיע דבר למפרע לעוזריו במערכת. בגליון האחרון של "היום" אמנם מתנחם הוא, כי עוד "ימשיך את קיומו וישמור לדבר את אשר תשים האמת בפיו וממנה לא יסור". ואולם תנחומי-ישוא היו: "היום" לא הופיע עוד. "היום" נפסק, אך פעולתו של קאנטור לא נפסקה. קאנטור נמנה אחרי ימים מועטים לעורך "המליץ", שהשתדל לשכלל אותו לפי רוחו וטעמו. אבל לא האריך ימים במשרתו זו. רוחות חדשות החלו לנשב בספרות העברית. אהר'העם, בריונין, טביוב, בן-אביגדור, לווינסקי, בשרו את בוא "המהלך-החדש" בספרות ובחיים. וקאנטור, שהמהלך הזה לא היה "לא לפי רוחו ולא לפי שנותיו", וגם לא מצא בה "קורת רוח יתירה", עזב בעצמו את הבימה ונעלם לזמן מה מאת הקוראים העברים. אמנם עוד הוסיף לכתוב ולהשתתף בהעתונים והמאספים העברים, אבל השפעתו לא היתה ניכרת כלל. וכך נשכה שמו כמעט ימים רבים, עד שהתעוררו העתונים העברים יום אחד והקדישו לשמן מאמרי שבח ותהלה. זה היה לפני חמש שנים, כשמלאו עשרים וחמש שנה להופעת "היום". פרישמאן, רעו וידידו של קאנטור, הביע אז, כי "דבר טוב היה עושה המו"ל, טוב עם הספרות וטוב עם בעל-היובל, לו קם וקבץ בספר לכל-הפחות את רוב מאמריו של י. ל. קאנטור ונתן אותם במתנה לקהל הקוראים". אבל איש לא שם לב על זה, וקאנטור נשכה שוב מלב הקוראים העברים, עד שהגיעה שמועה רעה: י. ל. קאנטור איננו!

המזניהים את ספרותנו המדעית המקורית, הוא מסיים: "כך אנו עושים לספרותנו המדעית, שאינה מהנה אותנו במיני מתיקה מעין פיליטונים ובחדשות ילדי יום ובטלגרמות של החברה הצפונית!" וכדי שהקוראים יעמדו מעצמם ויבינו אל מי הוא מכוון את דבריו, הוא מזכיר את "כה"ע בשפת עבר, המתנגד לרעיון תחית האומה וישוב א"י". רמז ל"היום".

הדבר הזה, ענין הלאומיות, אמנם היה לאבן-נגף ל"היום" על דרכו. עוד לפני צאת "היום" ידוע היה קאנטור כמתנגד להתנועה הלאומית, והלאומיים כמעט ראו בו מתבולל ובוגד בעמו על אשר הטיף במאמריו בה"רוסקי יעורערי" בימיהסערה לזהירות ומתינות. וגם עתה, בצאתו לפני הקהל ב"היום", הודיע את דעתו גלוי להקוראים בגליון הראשון: "יש צורך גדול לאחינו במ"ע אשר לא יטה אל אחת הקצוות, רק יעמוד על המשמר לראות מה יעשה ישראל ויחווה דעתו בלי משא-פנים, אבל גם במתינות, ברעת מיושבה ובכבוד הראוי גם למתנגדיו". ולמה "נהיה כורים איש בעיני אחיו ולא נשמע שפת רעהו, בעוד אשר אחים אנחנו, אחים בני עם אחד ואחים לצרה? בכל אשר נוסף להתגודד ולרוב איש באחיו פנימה — בעיני אויבינו הנצבים מחוצה לנו כולנו בני עם אחד אנחנו, כולנו ערבים זה בזה. כולנו שנואים, מאוסים ובזויים, ועל מה זה אפוא יחלק לבנו? האם כשביל שאחד הפץ בישיבת ארץ-ישראל, והשני שולח את קרובו לארצות אמעריקא? ..."

ברעה זו ההזיק גם עוזרו "בו קי בן יג י" (הד"ר י. ל. קצנלסון), שהביע אותה באחד מפיליטוניו "מכתבים מקרית-רעב": "כל ישראל בחזקת לאומיים הם, אלא שאינם מצויים לצעוק ע"ז ככרוכיא". ואת העון הזה לא יכלו הלאומיים וחובבי-ציון לסלוח ל"היום", והקנאים שבהם היו פוגעים בו בכל אשר יכלו. אמנם נמצאו בפטרבורג "חובבי ציון", שהגינו על כבודו של קאנטור מפני חבריהם הרתחנים ושלחו לו מכתבי-הבה לחזק את רוחו ולעודדו: "תהי האמת נר לרגליך — כתבו אליו — והעבודתה לעמך לך לקו ולמשקולת, ויבושו